

Jazykové potřeby akademických pracovníků v České republice

Simona Pecková

Abstrakt

Cílem práce bylo zjistit, zda lidé pracující jako akademičtí pracovníci považují svou jazykovou vybavenost za dostatečnou k tomu, aby publikovali v anglickém jazyce a v angličtině přednášeli své konferenční příspěvky. Zvolili jsme smíšený design výzkumu, výzkumnými nástroji byl dotazník a rozhovory. Bylo mj. zjištěno, že méně, než pětina respondentů absolvovalo v rámci svého doktorského studia přípravu v oblasti akademické angličtiny. Také méně, než pětina respondentů má dovednosti v anglickém jazyce dostatečné na to, aby si sami mohli psát své příspěvky do kvalitních vědeckých časopisů a tyto příspěvky byly redakcemi přijímány bez výhrad k jazyku.

Klíčová slova: angličtina pro akademické účely, akademické psaní, akademické prezentace, čtení autentických textů v angličtině.

Language Needs of Academics in the Czech Republic

Abstract

The aim of the paper is to find out whether Czech academics consider their skills in the English language good enough to publish their papers in international scientific journals and to give presentations in English at international conferences. We used a mixed

design of research, the research tools were a questionnaire and interviews. We found out that less than a fifth of the respondents went through a course of academic English within their doctoral studies. Similarly, less than a fifth of the respondents have skills in English that enable them to publish autonomously in international scientific journals.

Key words: English for Academic Purposes (EAP), academic writing, academic presentations, reading of authentic texts in English.

DOI: 10.5507/epd.2021.021

Úvod

Díky velkému hospodářskému rozmachu po druhé světové válce zesílil celosvětový vliv Spojených států amerických. Z angličtiny se stala lingua franca mnoha oborů, mj. také vědy. Vědeckí pracovníci po celém světě potřebují ovládat angličtinu, protože podstatná část zdrojové literatury je dostupná pouze v angličtině. Angličtina je jazykem mezinárodních vědeckých konferencí. Při konferencích sice může být zajištěno tlumočení do jiných jazyků, ale neformální setkávání během konferencí a přidružených aktivit vyžaduje schopnost samostatné a přirozené interakce v angličtině. Pokud chtějí akademici svou kariéru posunout kupředu, měli by být součástí mezinárodních výzkumných týmů, což také není možné bez znalostí anglického jazyka.

Pojem „angličtina pro akademické účely“ se začíná objevovat v 70. letech 20. století (Cowie and Heaton, 1977). Je to podtyp angličtiny pro specifické účely (English for specific purposes, ESP) a jde o souhrn znalostí a dovedností, které potřebují lidé, aby mohli studovat na vysoké škole v anglickém jazyce. Jordan (1997) rozlišuje akademickou angličtinu pro specifické akademické účely („English for specific academic purposes“) – tj. na příklad angličtina pro oblast medicíny, ekonomie, stavitelství atd. a všeobecnou akademickou angličtinu („English for general academic purposes“), která se zaměřuje na komunikační dovednosti v angličtině, které potřebují všichni akademici bez ohledu na svou specializaci – tj. psaní poznámek, akademické psaní, čtení odborných článků, akademické diskuze apod. Tato publikace poskytuje ucelený přehled angličtiny pro akademické účely. Zabývá se tématy jako analýza potřeb, tvorba sylabu, akademické čtení a psaní, poslech a mluvení. V druhé části také nahlíží do problematiky výuky angličtiny pro specifické účely v různých oborech. Závěrem autor také navrhuje, jakým způsobem koncipovat kurzy akademické angličtiny a výzkum v této oblasti.

Českému čtenáři je dobře přístupná publikace *Academic English* od L. Štěpánka (2018). Tato publikace je pojata prakticky a může sloužit jako učebnice akademické angličtiny pro využití v kurzech nebo při samostudiu. V každé kapitole jsou nejprve posluchači seznámeni s rysy jednotlivých jazykových prostředků a řečových dovedností v angličtině (slovní zásoba, gramatika, čtení, poslech, mluvení, písemný projev)

v akademickém prostředí a poté následují aktivity a cvičení na úrovni B2, díky kterým si čtenář může tyto dovednosti osvojit.

V posledních letech vyšlo také několik praktických příruček a cvičebnic akademické angličtiny v renomovaných zahraničních nakladatelstvích. Jako příklad můžeme uvést *Academic English in Use* (2009) se autoři soustředí na rozvoj akademické slovní zásoby. Díky souboru knih *Academic Skills* (2011) si zase můžeme rozvíjet čtení, psaní, mluvení a poslech v akademickém kontextu.

Uvedené publikace se ale soustředí převážně na potřeby studentů vysokých škol v anglicky mluvících zemích, ne hotových akademiků či doktorandů, kteří se na akademickou kariéru připravují.

Angličtina pro akademické účely je v současné době také častým tématem výzkumů. Existuje vědecký časopis *English for Academic Purposes*, který se ale, stejně jak podstatná část textů na téma „academic English“ v jiných časopisech, zaměřuje spíše na lingvistickou analýzu akademických textů (ne na pedagogické hledisko, které je předmětem zájmu v našem případě). Na pedagogiku se zaměřují mnozí jiní autoři – např. Corson (2008), Hinkel (2005), Schlight (2018), Vidal (2003) aj.

Nicméně i tito autoři, ačkoli se zaměřují na pedagogické (ne lingvistické) aspekty angličtiny pro akademické účely, se zabývají spíše jazykovými potřebami studentů vysokých škol, nikoliv potřebami akademiků. Není nám známo, že by se někdo ve své výzkumné práci zabýval jazykovými potřebami akademických pracovníků. Považujeme toto téma za důležité. Od akademiků se totiž požaduje, aby publikovali v prestižních zahraničních vědeckých časopisech a přednášeli příspěvky v angličtině na mezinárodních konferencích, ale zároveň během jejich studia není nijak systematicky zajišťováno proškolení v této oblasti. Angličtina pro akademické účely není v České republice povinnou součástí doktorského studia ani jiného formálního vzdělávání. V našem výzkumu budeme zjišťovat, jakými způsoby se čeští akademici pokouší tento problém překonávat a jaké jsou jejich potřeby v oblasti akademické angličtiny.

Jaké znalosti a dovednosti v angličtině potřebuje akademik? Jako každý jiný uživatel tohoto jazyka samozřejmě potřebuje mít znalosti jazykových prostředků: slovní zásoba (všeobecná i odborná dle zaměření), gramatika (i komplexnější struktury), výslovnost (v takové kvalitě, která nebude bránit porozumění). Musí také ovládat všechny řečové dovednosti: čtení, psaní, poslech a mluvení. Pro možnost efektivní komunikace v akademickém prostředí doporučujeme minimální úroveň B2, lépe C1 dle Společného evropského referenčního rámce pro jazyky.

Co obnáší práce akademika? Kromě výuky má vysokoškolský pedagog také přednášet příspěvky na konferencích a publikovat své vlastní texty ve vědeckých časopisech. Obojí by mělo být na mezinárodní úrovni, tj. v anglickém jazyce. Někdy je v tomto směru tlak vyvíjený na akademiky enormní. Tuto situaci dobře vystihuje často používaný aforismus „publish or perish“ (tj. „publikovat nebo zhynout“).

Pokud někdo ovládá anglický jazyk na úrovni B2, C1 i C2, neznamená to ovšem automaticky, že své znalosti a dovednosti dokáže používat v akademickém kontextu.

Akademické prostředí má svá specifika a vyžaduje také specifický způsob komunikace (připomeňme si, že angličtina pro akademické účely (EAP) je „odnoží“ angličtiny pro specifické účely (ESP). Odlišnosti od všeobecné angličtiny jsou na všech úrovních jazyka: fonetika, morfologie, lexikologie, syntax, stylistika atd. Pokud se týká oblastí, které jsou v jazykové přípravě akademika obzvlášť důležité, jsou to hlavně čtení odborných textů v angličtině, akademické psaní a přednášení příspěvků na mezinárodních konferencích.

1 Výzkum

Pro výzkum v oblasti pedagogiky i dalších společenských vědních oborech je typická komplexnost zkoumaných jevů. Jevy, kterými se v pedagogickém výzkumu zabýváme, nejsou vždy snadno měřitelné. Jsou zatíženy neustálou proměnlivostí faktorů, které je ovlivňují (na příklad proměnlivost jevů v čase, kolísání v závislosti na prožívání člověka a charakteristikou jeho osobnosti atd.). K získání výzkumných dat jsme proto využili jak kvantitativní, tak kvalitativní metody výzkumu. Smíšený design výzkumu jsme zvolili mimo jiné také proto, že oba přístupy jsou vzájemně komplementární. Kvantitativní přístup brání čistě subjektivnímu pohledu výzkumníka na zkoumaný jev, a naopak kvalitativní přístup pomáhá výsledky kvantitativního výzkumu objasnit. Umožňuje poznat a pochopit příčiny zkoumaných jevů. Naše empirické šetření je tedy navržené jako kvalitativně-kvantitativní.

Z nástrojů spadajících do kvantitativních metod jsme využili dotazník se šesti uzavřenými otázkami a jednou otevřenou otázkou. Co se týká kvalitativních metod, bylo naším nástrojem individuální interview s akademiky Vysoké školy obchodní, o. p. s. (pracoviště autorky) a sesterské Vysoké školy podnikání a práva, a. s. Vysoká škola obchodní je renomovaným výzkumným pracovištěm. Vydává mezinárodní vědecký časopis *Journal of Tourism and Services* (indexován v databázi Web of Science).

Dotazník byl akademikům distribuován elektronicky během podzimu 2020. Rozhovory byly uskutečněny prostřednictvím internetové platformy MS Teams. Základním souborem jsou akademičtí pracovníci v České republice. Výzkumným vzorkem jsou potom akademičtí pracovníci dvou českých soukromých vysokých škol: Vysoké školy obchodní v Praze (VŠO) a Vysoké školy práva a podnikání (VŠPP). Tyto školy spadají do téhož akademického holdingu. Po zodpovězení šesti otázek jsou respondenti rozděleni dle pohlaví. Mají také označit věkovou skupinu, do které spadají (do 35 let, 36–50 let, od 51 let). Mají říct, jestli vyučují anglický nebo jiný cizí jazyk nebo nejazykové předměty. Také jsme se zeptali, jestli vyučují v anglickém jazyce.

V úvodu dotazníku byli respondenti seznámeni s pojmem akademická angličtina – takto: „akademická angličtina je varianta anglického jazyka, která se používá v akademickém prostředí. V našem výzkumu se zaměříme na tři její oblasti:

- a) psaní odborných textů (určených k publikaci ve vědeckém časopise) v anglickém jazyce
- b) prezentování příspěvků v anglickém jazyce na konferencích
- c) čtení odborných textů v anglickém jazyce

Nezaměřujeme se na znalost odborné terminologie, která je specifická pro každý obor.

Dotazník obsahoval šest základních otázek:

1. Jak jste byl/-a v oblasti akademické angličtiny připravován/-a?
  - a) Angličtinu jsem nikdy nestudoval/-a.
  - b) Angličtinu jsem studoval/-a / studuji, ale není na takové úrovni, abych ji mohl/-a používat pro akademické účely.
  - c) V rámci Ph.D. studia jsem absolvoval/-a kurz akademické angličtiny a potřebné dovednosti tak získal/-a.
  - d) V rámci Ph.D. studia jsem absolvoval/-a kurz angličtiny, ale potřebné dovednosti díky němu nezískal/-a.
  - e) Kurz akademické angličtiny jsem absolvoval/-a jinde.
  - f) Akademickou angličtinu jsem se naučil/-a sám/sama.
  - g) Jiná odpověď:
2. Jaké jsou v současné době vaše dovednosti v anglickém jazyce?
  - a) Sám píši texty v angličtině, jsou redakcí přijímány.
  - b) Sám píši texty v angličtině, ale jsou mi vráceny z důvodů jazyka.
  - c) Sám píši texty a nechávám si poté udělat korekturu.
  - d) Text píši česky a nechám si ho přeložit.
3. Které oblasti akademické angličtiny vám dělají největší problémy?
  - a) Čtení odborných textů.
  - b) Přednášení příspěvků na konferencích.
  - c) Psaní článků do odborných časopisů.
4. Měl/-a byste zájem absolvovat kurz akademické angličtiny?
  - a) Ne.
  - b) Ano, pokud by byl bezplatný.
  - c) Ano, případně i placený.
5. Pokud ano, jakou formu by kurz měl mít? (Pokud byste zájem neměl/-a, na otázku neodpovídejte.)
  - a) Klasická přímá výuka – dlouhodobý kurz.
  - b) Klasická přímá výuka – krátkodobý kurz.

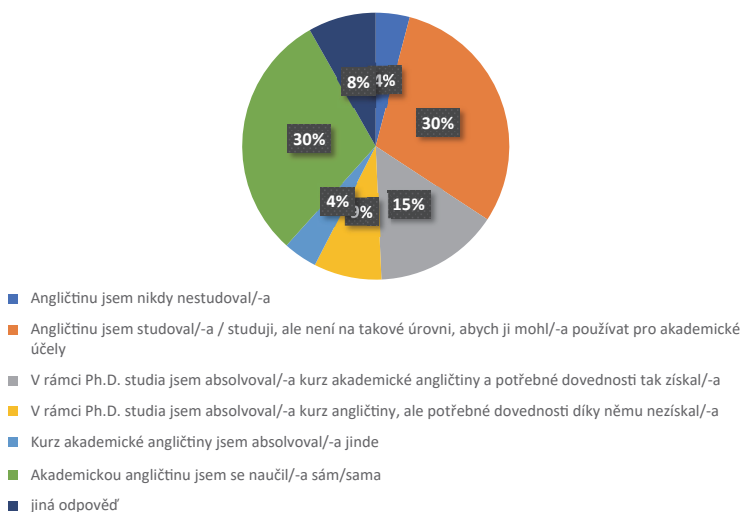
- c) E-learning.
  - d) E-learning + přímá výuka.
  - e) E-learning + konzultace.
6. Jaká témata by kurz měl obsahovat? (Pokud byste zájem neměl/-a, na otázku ne-odpovídejte.)
- a) Psaní odborných článků v angličtině.
  - b) Přednášení příspěvků na konferenci.
  - c) Akademická diskuze.
  - d) Akademická zdvořilostní konverzace.
  - e) Komunikace se studenty v angličtině.

Po těchto šesti otevřených otázkách následovala také otevřená otázka: „Chcete k tématu něco dodat?“

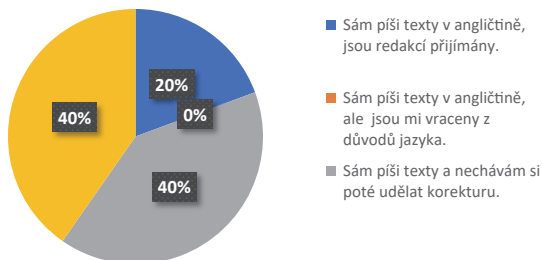
Dotazník byl distribuován elektronickou formou. Dotazník vyplnilo celkem 62 akademiků (N = 62) těchto sesterských škol (VŠO a VŠPP). Z toho 29 žen a 33 mužů. Celkem 15 % respondentů spadá do věkové skupiny do 35 let, 44 % respondentů dosahuje věku 36 – 50 let a 41 % respondentů je starších 50 let. 7 % respondentů je učiteli angličtiny, 7 % jiného cizího jazyka a 85 % vyučuje nejazykové předměty. 24 % respondentů na VŠ vyučuje odborný předmět v angličtině.

Odpovědi na otázky 1–6 lze graficky znázornit takto:

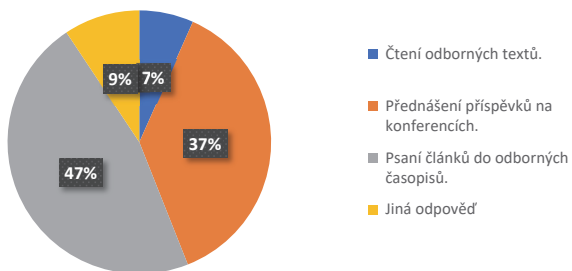
Otázka 1: Jak jste byl/-a v oblasti akademické angličtiny připravován/-a?

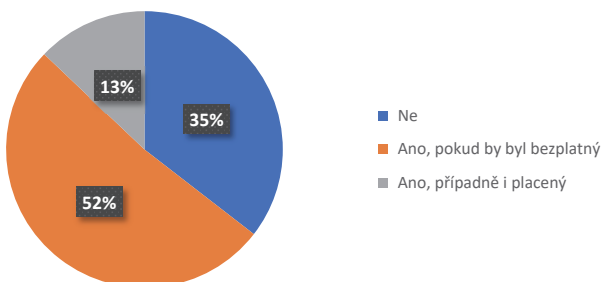
Otázka 2: Jaké jsou v současné době vaše dovednosti v anglickém jazyce?

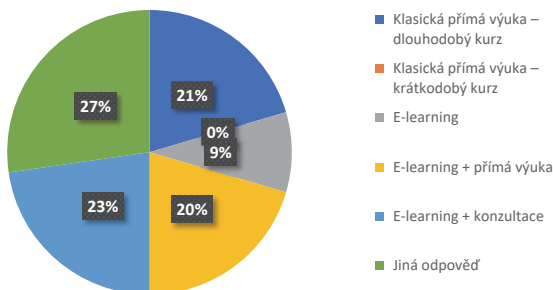
Otázka 3: Které oblasti akademické angličtiny vám dělají největší problémy?

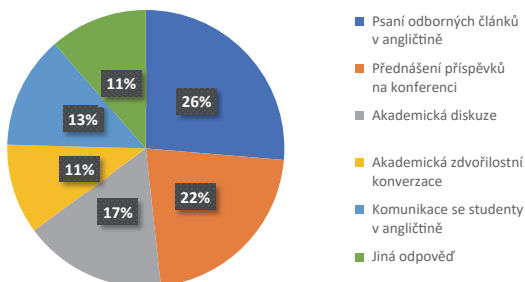
Otázka 4: Měl/-a byste zájem absolvovat kurz akademické angličtiny?

Otázka 5: Pokud ano, jakou formu by kurz měl mít?

Otázka 6: Jaká témata by kurz měl obsahovat?

Na otevřenou otázku reagovali dva respondenti: „Ráda bych využila kurz, pokud by se zahájil a byl by bezplatně v rámci vzdělávání pracovníků VŠO.“ a „Kurz má smysl jedině s rodilým mluvčím.“

Po vyhodnocení výsledků kvantitativního šetření byly provedeny tři rozhovory s akademickými pracovníky VŠO:

Respondent č. 1: žena 36–50, dosažené vzdělání: Ph.D. (absolvovalo na VŠE v Praze)

Respondent č. 2: muž do 35 let, dosažené vzdělání: Ph.D. (absolvovalo na Univerzitě Pardubice)

Respondent č. 3: žena 36–50, dosažené vzdělání: doc. (absolvovalo na VŠE v Praze)

V úvodu rozhovorů byli respondenti seznámeni s výsledky kvantitativního šetření:

- Jen přibližně 15 % respondentů získalo potřebné dovednosti v oblasti akademické angličtiny díky Ph.D. studiu.
- Přibližně 20 % z respondentů si píše své články do mezinárodních vědeckých časopisů samo a články jsou redakcí přijímány. Ostatní respondenti si nechávají text přeložit nebo si alespoň nechají udělat jazykovou korekturu.
- Největší problém dělá respondentům psaní odborných článků v angličtině (47 %). Následuje přednášení příspěvků na konferencích v angličtině (37 %).
- 65 % respondentů by mělo zájem absolvovat kurz akademické angličtiny. Nejčastěji by si respondenti přáli, aby tento kurz byl zaměřený na psaní, následuje přednášení, poté akademická diskuze, komunikace se studenty v angličtině, akademická zdvořilostní konverzace.
- Korelace s věkem: naprostá většina respondentů, kteří odpověděli, že si články v angličtině píší sami a ty jsou poté redakcemi bez výhrad k jazyku přijímány, spadá do prostřední věkové skupiny (36–50 let).
- Korelace s pohlavím: není.

Poté byly respondentům položeny tyto otázky:

1. Překvapují vás tyto výsledky? Odpovídají tyto výsledky vašim odhadům?
2. Jaká byla jazykový průprava na škole, kde jste vy absolvoval/-a doktorské studium?

Všichni tito respondenti uvedli, že během svého doktorského studia nebyli nijak vzdělávání v oblasti akademické angličtiny. Na Univerzitě Pardubice měli doktorandi možnost zúčastnit se nepovinných kurzů akademického psaní.

Spolu s respondenty se domníváme, že důvodem, proč nejúspěšnější v publikování článků v angličtině je prostřední věková skupina (36–50 let), by mohl být fakt, že jednak tito lidé v době převratu v roce 1989 byli už nebo ještě ve věku, kdy se angličtinu mohli efektivně učit. Zároveň už ve svém věku mají za sebou praxi dostatečně dlouhou na to, aby si dovednosti spadající do oblasti akademické angličtiny stihli vlastním přičiněním osvojit.

Závěr

Ačkoli je angličtina jazykem vědy již desítky let, čeští akademici nejsou v oblasti akademické angličtiny nijak systematicky a na potřebné úrovni proškolení. Přesto se po nich vyžaduje, aby publikovali v prestižních zahraničních časopisech a přednášeli příspěvky v angličtině na mezinárodních vědeckých konferencích. Právě nedostatečná jazyková úroveň textu bývá častým důvodem odmítnutí článku redakcí. Nízká úroveň prezentačních dovedností v angličtině nebo nízká sebedůvěra akademiků v této oblasti zase bývá

někdy důvodem, proč někteří na aktivní účast na mezinárodních konferencích zcela rezignují. Tito lidé se také nemohou stát součástí mezinárodních výzkumných týmů.

Absolvování kurzu cizího jazyka je povinnou součástí doktorských studijních programů v České republice. Často se ale jedná pouze o obecný jazyk, tj. bez zaměření na akademické dovednosti. Navíc, jelikož cizí jazyk tito lidé již zpravidla ovládají ze svých předešlých studií, jedná se často pouze o splnění formální povinnosti, protože v uvedených kurzech se doktorandi zpravidla již nenaučí nic nového. Akademici pracovníci, pokud si chtějí zachovat své pracovní pozice a také profesně růst, jsou nuceni snažit se tyto dovednosti získávat sami. V horším případě zcela rezignují, mezinárodních konferencí se neúčastní a články si nechávají přeložit.

Některé instituce (např. Akademie věd ČR) pořádají občasné kurzy akademického psaní angličtině. Neexistuje však platforma, která by poskytovala výukové či konzultační služby všem akademickým pracovníkům a také studentům doktorských studijních programů v České republice.

Cílem této práce bylo pořídit snímek toho, jak jsou čeští akademici jazykově vybaveni k tomu, aby se uplatnili v mezinárodním měřítku. Z výsledků usuzujeme, že by bylo užitečné zaměřit se na zkvalitnění jazykové přípravy doktorandů a poskytovat další vzdělávání v oblasti akademické angličtiny již hotovým akademikům. V současné době si univerzity jazykovou přípravu svých doktorandů zajišťují samy. Ta je poskytována v různé podobě, míře i kvalitě.

Pandemie COVID-19 pedagogy i studenty naučila pracovat s nástroji distančního vzdělávání. Nabízí se tedy, aby tyto nové dovednosti byly dále využívány, a to i poté, co se výuka prezenčních forem studia vrátí zpět do škol. Akademická angličtina je souhrnem jazykových prostředků a komunikačních dovedností, které si doktorandi a akademici mohou velmi efektivně osvojovat právě kombinací přímé a distanční výuky.

Literatura

- Cohen, A. (2005). Teaching Academic ESL Writing: Practical techniques in vocabulary and grammar. *Studies in Second Language Acquisition*, 27(1), 109–110. DOI:10.1017/S0272263105240056.
- Corson, D. (2008). The Learning and Use of academic English words. *Language Learning*, 47(4), 671–718. <https://doi.org/10.1111/0023-8333.00025>
- Cowie, A. P., & Heaton, J. B. (Eds.). (1977). *English for Academic Purposes: Papers on the Language Problems of Overseas Students in Higher Education in the UK*. British Association for Applied Linguistics.
- Jordan, R. R. (1997). *English for academic purposes: a guide and resource book for teachers*. Cambridge University Press.
- McCarthy, M. & O'Dell, F. (2009). *Academic vocabulary in use*. Cambridge University Press.
- Philpot, S. (2011). *Academic skills. Reading, writing and study skills. Level 2*. Oxford University Press.
- Philpot, S. & Curnick, L. (2011). *Academic skills. Listening, speaking and study skills. Level 2*. Oxford University Press.

- Schlight, R. (2018). Teaching writing for academic purposes to multilingual students: Instructional approaches. *Applied Linguistics*, 39(5), 766–769. <https://doi.org/10.1093/applin/amx050>.
- Štěpánek, L. (2018). *Academic English – Akademická angličtina, Průvodce anglickým jazykem pro studenty, akademiky a vědce*. Grada Publishing.
- Vidal, K. (2003). Academic listening: A source of vocabulary acquisition? *Applied Linguistics*, 24(1), 56–89. <https://doi.org/10.1093/applin/24.1.56>.

Kontakt:

Mgr. Simona Pecková, MBA, Ph.D.

Katedra cizích jazyků, Vysoká škola obchodní, o. p. s.

Spálená 76/14, Praha 1 – Nové Město

e-mail: peckova.simona@email.cz; peckova@vso-praha.eu

Mgr. Simona Pecková, MBA, Ph.D. v roce 2009 absolvovala magisterské studium učitelství angličtiny a francouzštiny na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy. V roce 2015 obhájila disertační práci na téma „Fiktivní firma jako prostředek osvojování cizích jazyků“ tamtéž. V letech 2011–2012 absolvovala postgraduální studium podnikového řízení na Vysoké škole ekonomické v Praze. Ve své výzkumné práci se zabývá efektivitou výukového procesu, strategiemi učení cizích jazyků, žákovskou autonomií, akademickou angličtinou aj.